

Slægten i Tobøl

PEDER HANSEN.

1827 - 1908.

Tobøl, Guldager sogn, Ribe amt.

Ved slægtsstævnet sidste år på Endrupholm fik jeg en fornemmelse af, at der blandt slægtens medlemmer fandtes en virkelig interesse for at kende noget til vor slægts liv og virke før i tiden.

Jeg fik derfor den tanke, at det ville være godt at have noget skriftlig med hjem herfra - det talte og hørte får man mere ud af, når man derhjemme i ro og mag kan opfriske det ved læsning.

Derfor får I dette lille hefte, hvis indhold dels er noget af det, jeg fortalte sidste år, dels er hvad jeg er nået frem til siden.

Det tidsrum jeg især har beskæftiget mig med, er loo-året fra ca. 1750 til ca. 1850. Tiden fra midt i forrige århundrede til i dag vil for de ældste i slægten være kendt dels gennem beretninger dels gennem egne oplevelser. Ved eventuelle senere stævner vil jeg komme tilbage til denne tid også, men arkiverne er endnu ikke tilgængelige fra ca. 1870.

April 1971.

Vagn Jensen.

Indhold.

Side 3. Niels Jensen - den første selvejer.

-- 5. Hans Nielsen.

-- 9. Peder Hansen.

-- 11. Kildehenvisninger.

Niels Jensen - den første selvejer.

I oktober 1792 holdt Ribe Stifts Hospital auktion over nogle af sine jorder. Mange fra nær og fjern var mødt frem på rådstuen i Ribe for at byde eller bare for at overvære auktionen. I de fleste tilfælde fik den fattige fæstebonde håndslag som højstbydende på det lille sted, han boede på. Det har vel knebet med kontanter; men hospitalet var meget rimelig. Man udstedte obligationer, så de nye selvejere kunne sætte foden under eget bord.

En af de bønder, der ved denne lejlighed fik hammer-slag på den gård, han boede i, var hospitalsbonden Niels Jensen fra Tobøl i Guldager sogn, Riberhus amt.

Købesummen var 260 Rbd. 3 Mark 2 Skilling - en meget stor sum for en fattig vestjysk bonde. Oveni denne sum kom nogle mindre udgifter til tinglysning, salær m.m. på godt 6 Rbd. Panteobligationen, som sælgeren udstedte, var på 200 Rbd., der skulle forrentes med 4% årligt. Udbetalingen udgjorde således 67 Rbd. 5 Skill.

Der gik temmelig lang tid, inden selve købet var afsluttet. Skødet bliver først tinglyst d. 21. oktober 1794. Det er underskrevet af en - i disse dage - travlt optaget mand - møller og auktionsdirektør Hans Warthoe i Roust Møllegård. Han udstedte nemlig usædvanlig mange skøder ved hver ugentlig tingdag i efteråret 1794.

Hvad havde Niels Jensen - nu ikke længere fæstebonde - så fået for sine penge? I skødet nævnes gårdens nye matrikel til hartkorn 3 tdr. 1 skj. 1 fjk. 2 alb.

Til nøjagtig samme hartkorn nævnes i 1778 en gård, der beboes af Jens Nielsen. Denne er altså far til Niels Jensen. Hvornår faderen er født, ved vi ikke, heller ikke hvornår han har overtaget gården. I fæsteprotokol for Ribe hospital nævnes Jens Nielsen som fæster af en gård til hartkorn 2 tdr. 2 skj. 1 fjk. 1 alb.. I 1755 ejes 5 af Tobøls

gårde af hospitalet, og det er utvivlsomt Niels Jensens far, der nævnes her. Han har betalt fæste med 5 Rbd. 28 Sk. og hoveritjenesten udgjorde 3 gangdage og 5 spanddage årligt. Spandage vil sige det antal dage, fæsteren skulle stille med et spand heste og en vogn for at arbejde for ejeren.

Umiddelbart før Niels Jensen overtager gården i 1792, opgøres hans udgifter således:

Landgilde: Rug 6 $\frac{1}{4}$ skjæppe á 28 sk.....	1 Rbd. 79 Sk.
Byg 7 $\frac{1}{2}$ --- á 20 -.....	1 - 54 -
Penge.....	1 - 30 -
Hoveri ansat til 32 sk.	
Vogn at køre 40 -	<u>72 -</u>
	5 Rbd. 43 Sk.

Det skal bemærkes, at 1 Rbd. = 96 Skilling.

Niels Jensen var ca. 40 år, da han købte ejendommen. Hans nøjagtige alder kan ikke findes, da kirkebogen for Guldager sogn ikke når så langt tilbage. Han er sandsynligvis født i 1752. Hvornår han overtager driften og selv bliver fæstebonde, ved vi heller ikke; men det er naturligt at mene, at det sker i forbindelse med hans bryllup. Han blev gift d. 28.april 1779 med Edel Sørensdatter fra Fourfeld.

Hun var på alder med sin mand, og hun fødte ham mindst 5 børn - deriblandt Hans, som senere overtog gården. Hans var nr. 4 eller 5 i søskendeflokken. Som overalt på den tid var børnedødeligheden uhyre stor, og det er sikkert af den grund, at Hans har fået gården i stedet for ældre brødre, som det var skik og brug.

Niels Jensen beholder gården til 1822, da han overdrager den til sønnen, som til gengæld yder forældrene aftægt.

Hans Nielsen.

Hans Nielsen blev født 6.februar 1792 - altså samme år, som faderen blev selvejer. Hans barndom kender vi ikke noget til; men som de fleste dengang bliver han konfirmeret ret sent. Først i foråret 1809 - 17 år gammel - bliver han konfirmeret i Guldager kirke med følgende udtalelse i kirkebogen: Lærebogen god! (Det drejer sig om N.Balles "Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion" , som var udkommet i 1791.)

I 1813 skriver præsten nøjagtig det samme, da nabodatteren Ellen bliver konfirmeret. Hun var datter af Tobøls største gårdmand, Peder Hansen, så det blev et godt parti, Hans Nielsen gjorde, da han d. 6.november 1819 giftede sig med hende.

Tre år senere - i 1822 - overtager de to unge gården for 400 Rigsdaler.

Hans Nielsens gård kender vi en hel del til, idet det i Branddirektoratets arkiv for forsikringer i 1836 hedder:

(uddrag)

a) Stuehuset i Vester: 5 fag, 10 alen dyb af grundmur og bindingsværk med murede og klinede vægge, fyrrevertømmer til beboelse med loft, vinduer og døre.....
..... 210 Rbd.

Der var endnu 3 længer - ialt vurderet til 680 Rbd.

Hvor gammel gården var, vides ikke; men det er i hvert fald den gård, der stod til i slutningen af 1800 tallet.

Hans Nielsen og Ellen Pedersdatter får ialt 8 børn, men de fleste dør som små. I 1830 dør sønnen Niels 5 år gammel, året efter dør Søren 1½ år gammel, og i 1832 dør den næste Niels kun 4 måneder gammel.

Hans Nielsen har været en dygtig og initiativrig landmand, for han formår et par gange at udvide sin gård ved at købe mere jord. Første gang vi hører om køb af jord er i 1851, da han af Frederik Chr. Lund køber en del af matrikel nr. 3 i Tobøl. Herefter har han så meget jord, at han det første år må leje noget af det ud. Allerede i 1839 havde han erhvervet sig en engparcel i Alslev matr.nr. 14. Han har vel brugt dette stykke eng til græsning for ungkreaturer.

Han er da også efter den tids forhold blevet en velstående landmand, og da han i 1855 overdrager gården til sønnen Peder, vurderes den til 1240 Rbd.(handelsværdien). I forbindelse med afståelsen oprettes en aftægtskontrakt mellem forældrene og sønnen. I denne hedder det indledningsvis:

Jeg Peder Hansen der med skøde af dags dato er overdraget min faders ejendomme nemlig

1. En gård i Tobøl med gl. hartkorn 3 tdr.1 skj.1 fjk.
2 alb.
2. En parcel matr.nr. 3 sammesteds af hartkorn 1 tdr.
3 skj. $\frac{1}{4}$ alb.
3. En eng i Alslev matr.nr. 14 af hartkorn 3 skj.2fjk.
 $\frac{1}{2}$ alb.

lover og forbinder herved mig og disse ejendommers kommende besiddere til at svare mine forældre aftægt på livstid som følger:

1.

Til beboelse forbeholdes aftægtsfolkene 7 fag af gårdens stuehus, fra hvilken ende de ønsker det, hvilket hus af aftægtsgiveren indrettes efter aftægtsfolkens ønsker og forlangender, således at der i samme bliver stue, sovekammer, køkken, spisekammer, forhus

med opgang til loftet og trapper, skorsten, ovn til bading stald, lo, lade, tørvehus, samt andre små bekvemmeligheder, som de under indretningen opgives.

Værelserne forsynes med de fornødne vinduer og døre, og det hele indrettes forsvarligt efter bondeskik og brug.

Senere i kontrakten hedder det:

5.

Gårdens ejer befordre dem med hest og vogn til og fra kirken, samt til og fra deres slægt og venner så ofte de forlanger det.

6.

Årlig leveres dem 12 u kaffe, 6 u kandissukker, 4 u cikorie, 8 u tobak á 12 sk. courant, 8 kander kornbrændevin af 7 % styrke, 8 u revet hør, 2 tdr. smør, 80 stk. friske hønseæg m.m. til de tider de forlanger det. I 12 uger af året leverer gårdens ejer dem i deres aftægts hus 1 kande sød nymalket uforfalsket mælk. I hvilke uger af året de måtte have mælken bestemmer de selv.

7.

Agter de at afstå aftægtsjorden til gårdens ejer og renoncere på høst, da skal gårdens ejer modtage det og i stedet derfor årlig levere dem 3 tdr. 2 skj. rug, 6 skj. soltørret rugmalt, 2 tdr. byg, 1 skj. boghvedegryn, i 2 terminer Majdag og Mortensdag, hver gang det halve, samt hver morgen $1\frac{1}{4}$ kande sød nymalket mælk.

9.

Aftægtsgeberen skal når de forlanger det fæste en pige til deres opvartning, hvilken pige de selv antager, men som fæstes og lønnes af gårdens ejer; dog må de på hans regning ikke betale en større løn end 16 Rbd. sølv årlig.

10.

Når den ene af aftægtsfolkene ved døden afgår, bort-

falder en tredie del af aftægten, med undtagelse af hus, brændsel og husgeråd. Hvis den længstlevende foretrækker at beholde aftægtsjorden til brug, bortfalder kun 1/3 af kød, kaffe, sukker, cikorie, brændevin, æg og tobak.

Kontrakten indeholder ialt 13 punkter, hvori alle tænkelige muligheder er belyst.

er for sig selv indvilget, at han skal for sig selv og sine
 arve, at han skal og vil, da falder det til sin egen
 del at holde indtil dødsdagen
 at hans arve skal være hans egen, og
 at han skal holde, at han skal holde og an-
 skaffes, med hans arve skal være hans egen
 og skal holde, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-

skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-

skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-

skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-
 skaffes, at han skal holde og an-

Sidste del af kontrakten. "m f p" under Hans Nielsens navn betyder "med ført pen", Han kunne ikke skrive.

Hans Nielsen og hans hustru lever endnu mange år. Han dør i 1869, og hun overlever ham i 11 år, til hun i 1880 dør 83 år gammel.

Peder Hansen.

Peder Hansen , der er født d. 17.marts 1827, er nr. 3 i søskendeflokken. Han er opkaldt efter morfaderen, Peder Hansen, der da var 63 år gammel. Som allerede nævnt mister Peder 3 af sine brødre i 1830 - 32, og da han er 12 år, dør den gamle farfar Niels Jensen - 86 år gammel.

I 1848 bliver Peder Hansen indkaldt til militærtjeneste, og det bliver et langt fravær fra hjemmet, som han først genser i februar 1851.

Det var en urolig tid, han blev indkaldt i. Både i Hertugdømmerne og i det egentlige Danmark vældede nationalistiske følelser op i befolkningen, og allerede i marts 1848 var kampene brudt ud i Sønderjylland. Det lykkedes at få en våbenhvile i stand i vinteren 48-49; men kampene bryder ud igen i foråret 1849.

Peder Hansen møder til rekruttjeneste d. 1.oktober 1848 på eksercerskolen i Nyborg, og d. 3.december s.å. tilgår han 6. linieinfanteribattalions 3.kompagni. Battalionen ligger vinteren 1848-49 i Varde og Ribe, og det er sandsynligt, han af og til har haft mulighed for at besøge hjemmet.

Da kampene igen begynder, rykker 5. brigade under generalmajor Olav Rye, som battalionen nu tilhører, sydpå fra Koldingegnen. D. 23.april kæmper 6. battalion ved Vranterup vest for Kolding; men da overmagten er for stor, Beordres hele brigaden nordpå i Jylland, Over Vejle, Horsens og Århus trækker den sig ud på Helgenæs, hvorfra den d. 30.juni overføres til Fyn og natten mellem d.4.og 5.juli

10.

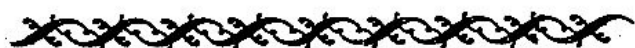
til Fredericia. Den 6.juli kl.1 om natten deltager battaljonen i udfaldet fra Fredericia. Den angriber nordpå og er med i stormen på Trelleskansen. Senere overføres Bataillonen til Fyn for at hvile ud. Alt dette er Peder Hansen sluppet uskadt igennem; men en almindelig sygdom gør dog, at han må på infirmariet i 16 dage i juli måned.

Under våbenstilstanden indtil juli 1850 ligger 6.bataillon i Fredericia; men derefter rykker man sydpå, og i slaget ved Isted rykker man frem forrest ude vest på, hvor kampene ikke er særlig hårde. Resten af året og indtil krigen sluttede i 1851 lå man på Husumegnen i Vestslesvig. Den 3.februar gik bataillonen over Flensborg, Korsør og Roskilde til København, hvor den rykkede ind på Sølvgades kaserne. Den 14.februar hjemsendes Peder Hansen endelig.

Det må betragtes som et held, at Peder Hansen slipper gennem $2\frac{1}{4}$ års krigstjeneste uden mén, thi nogle af kampene han har deltaget i, har været meget voldsomme. F. eks. mister kompagniet ved udfaldet fra Fredericia ca. $\frac{1}{4}$ af sit mandskab på nogle få nattetimer.

Hjemme på gården i Tobøl har faderen Hans Nielsen, der nærmer sig de 60, selv måttet klare arbejdet, og han tænker så småt på at holde op og gå på aftægt. Efter at Peder i september 1854 har hjemført sin brud, Bodil Marie Christensen fra Hesselho i Tistrup sogn, køber han i maj 1855 gården af sin fader. Bodil Maries søster var tidligere blevet ind på nabogården, så det er sikkert herfra bekendtskabet stammer.

Peder og Bodil Marie fik 8 børn; men om dem og deres forældres liv skal senere berettes.

GÅRDENS EJERE.

(ca.1750-1855)

1. Jens Nielsen.

Han nævnes som fæster i 1755.

2. Niels Jensen.

Har overtaget gården ca. 1780, og køber den til selveje i 1792.

3. Hans Nielsen.

Han overtager gården i 1822.

4. Peder Hansen.

Han overtager gården i 1855.

Kildehenvisninger.

Landsarkivet i Viborg: Kirkebøger fra Guldager sogn.

Skøde- og panteprotokoller fra
Skads herred.

Skifteprotokoller.

Folketællingslister.

Ribe bispearkivs jordebøger.

Ribe hospitals fæsteprotokoller.

Hærens arkiv: Oplysninger om Peder Hansens krigstjeneste.

For tiden efter 1855 findes der sikkert blandt slægtens medlemmer skriftlige efterladenskaber. Da jeg agter at fortsætte arbejdet, beder jeg om at måtte låne sådant til afskrift eller fotokopiering. På forhånd tak.

Vagn Jensen,

Jens Nielsen		Søren		Hans		Søren	
Niels Jensen (1752 - 1839) gmd. i Tobøl.		Adel Sørensdatter (1751 - 1815)		Peder Hansen (1764 - 1842) gmd. i Tobøl.		Ane Catrine Sørensd. (1762 - 1837)	
Hans Nielsen (1792 - 1869) gmd. i Tobøl.				Ellen Pedersdatter (1797 - 1880)			
Peder Hansen (1827 - 1908) gmd. i Tobøl. g.m. Bodil Marie Christensen.							